

บทที่ 1

บทนำ

ปัญหาและความเป็นมาของปัญหา

โมहनทัส การามจันท์ คานธี (Mohandas Karamchand Gandhi, 1869-1948) หรือ มหาตมะ คานธี¹ เป็นนักคิดและผู้นำชาตินิยมอินเดีย ได้นำประเทศอินเดียให้เป็นเอกราชจากจักรวรรดิอังกฤษ งานงศ์ อภิวัตน์สิทธิ (2524 : 180) ได้อธิบายความสำคัญของมหาตมะ คานธีไว้ว่า “ท่านมหาตมะ คานธี เป็นบุคคลสำคัญในฐานะนักการเมืองและนักปรัชญาของโลก ความคิดของท่านมีอิทธิพลมากต่อโลกปัจจุบัน”

สัตยาเคราะห์เป็นหนึ่งในความคิดที่ท่านมหาตมะ คานธี คิดค้นขึ้นมา โดยมีพื้นฐานมาจากคำสอนของศาสนาฮินดูที่ท่านนับถือ ศาสนาฮินดูเชื่อในความมีอยู่ของพระผู้เป็นเจ้า เชื่อว่าจักรวาลถูกควบคุมโดยอำนาจของพระผู้เป็นเจ้าผู้ซึ่งสถิตอยู่ทุกแห่งและสถิตอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง จิตใจของมนุษย์ก็เป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้า ศาสนาตามทัศนะของมหาตมะ คานธี เป็นสิ่งที่ประกอบด้วยทุกสิ่งทุกอย่างที่เป็นลักษณะของศีลธรรมและอหิงสธรรม ดังนั้น ปรัชญาของมหาตมะ คานธี ทั้งหมดจึงขึ้นอยู่กับหลักศีลธรรมหรือศาสนา

สัตยาเคราะห์เป็นแนวความคิดที่ท่านมหาตมะ คานธี นำมาประยุกต์ใช้เพื่อแก้ไขปัญหามหาความรุนแรงและความอยุติธรรมที่เกิดขึ้นในสังคม โดยมีหลักการที่ยึดมั่นในความจริง (Truth) เป็นสำคัญ เนื่องจากความจริงคือสัจจะ (Truth) หรือสัตย์ (Satya) เป็นการแสดงออกถึงความรักในสรรพสิ่งและพระผู้เป็นเจ้า ตามทัศนะของมหาตมะ คานธี สัตย์ก็คือพระผู้เป็นเจ้า ผู้มีสัตย์ก็มีพระผู้เป็นเจ้า เมื่อใดที่เราเข้าถึงสัตย์เราก็จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระผู้เป็นเจ้าเพราะสัตย์ก็คือพระผู้เป็นเจ้าสูงสุดที่มนุษย์จะไปถึงได้

¹ มหา=ผู้ยิ่งใหญ่ + อาตมา=จิตใจ มหาตมะ จึงแปลว่า ผู้มีจิตใจที่ยิ่งใหญ่เป็นคำที่ชาวอินเดียใช้เรียกขก้องคานธี

เพื่อเข้าสู่ความหลุดพ้น คือ โมกษะ (Moksa) ในความเชื่อของศาสนาฮินดู วิธีทางที่จะนำไปสู่การบรรลุถึงหรือสัจย์ดังกล่าวได้ ต้องอาศัยหลักการอหิงสา (Ahimsa) ตามความคิดของมหาตมะ คานธี อหิงสาเป็นสิ่งที่ครอบคลุมถึงศีลธรรมที่เน้นในเรื่องความรัก ความเมตตา การให้อภัย ไม่เห็นแก่ตัว รวมถึงการละเว้นจากการฆ่า การไม่ทำร้ายทั้งกาย วาจา ใจ ดังนั้นสัจย์ อหิงสา และสัจยาเคราะห์จึงเปรียบได้กับมุมทั้ง 3 ของสามเหลี่ยมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน มหาตมะ คานธีอธิบายสัจยาเคราะห์ไว้ว่า

สัจยาเคราะห์คือพลังที่ต่อต้านความรุนแรงและความอยุติธรรม ความรุนแรงและความอยุติธรรมเป็นความชั่วร้ายซึ่งเกิดจากการไม่ใส่ใจต่อความจริง ดังนั้น ถ้าเราต่อต้านสิ่งชั่วร้ายด้วยสิ่งชั่วร้าย ต่อต้านความรุนแรงด้วยความรุนแรงและต่อต้านความโกรธด้วยความโกรธเท่ากับเราเติมเชื้อเพลิงให้กับไฟ ดังนั้นเราจึงควรปฏิบัติตามหลักอหิงสาเพื่อให้เกิดพลังที่มีประสิทธิภาพที่สุดในการต่อต้านสิ่งชั่วร้าย สิ่งนั้นก็คือ สัจยาเคราะห์ (Kumar, 1987 : 114)

ทัศนะเช่นนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าสัจยาเคราะห์สามารถทำให้ความชั่วร้ายของฝ่ายตรงข้ามสลายไปเองและไม่เกิดความรุนแรง นอกจากนี้ฝ่ายตรงข้ามยังได้ตระหนักถึงข้อผิดพลาดของตนเองและพร้อมที่จะสร้างสรรค์สิ่งที่ดี เพราะหลักการของสัจยาเคราะห์เชื่อในความดีที่มีอยู่ในมนุษย์ทุกคน สิ่งชั่วร้ายเป็นผลมาจากการที่ความดีถูกรอบงำด้วยความโกรธและความเกลียด เพราะฉะนั้นสิ่งที่ผู้ปฏิบัติสัจยาเคราะห์ต้องกระทำก็คือปลูกจิตสำนึกความดีในตัวมนุษย์ และหากความดีถูกกระตุ้นออกมาบุคคลนั้นก็ตระหนักถึงความผิดที่เขาเองได้กระทำลงไป

เป้าหมายสำคัญของสัจยาเคราะห์คือความเปลี่ยนแปลง มหาตมะ คานธีต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่ใช้ความรุนแรง เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการใช้ความรุนแรงไม่ยั่งยืนถาวร ด้วยเหตุนี้ผู้ปฏิบัติสัจยาเคราะห์จึงต้องอดทนเพื่อความสัจย์และปฏิบัติอหิงสาอย่างมีสติ แล้วผู้กระทำผิดก็จะตระหนักถึงข้อผิดพลาด ยอมรับในความผิดและสามารถเปลี่ยนแปลงตัวเอง นอกเหนือจากความอดทนแล้วผู้ปฏิบัติสัจยาเคราะห์จะต้องมีความรักเป็นพื้นฐาน มีความเชื่อใจเชื่อในความดีของฝ่ายตรงข้าม ความเกลียด

และความไม่เชื่อใจเป็นอุปสรรคขัดขวางความสำเร็จในการปฏิบัติสัตยาเคราะห์ และเพื่อให้การปฏิบัติสัตยาเคราะห์สำเร็จไปด้วยดี ผู้ปฏิบัติต้องมีความอดทนหรือขันติธรรมเป็นอย่างมากเพราะผู้กระทำผิดไม่สามารถมองเห็นความผิดพลาดของตัวเองได้ในทันที เขาต้องใช้เวลาในการเอาชนะความโกรธความเกลียดของเขา ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องรออย่างอดทนเพื่อที่จะให้ความรู้สึกสำนึกผิดถูกกระตุ้นออกมา

ปฏิบัติการสัตยาเคราะห์เป็นปฏิบัติการที่มหาดมะ คานธีนำมาใช้แทนวิธีการที่รุนแรง สัตยาเคราะห์ไม่ใช่ปฏิบัติการของคนอ่อนแอแต่เป็นปฏิบัติการที่ต่อสู้ด้วยความอดทนเพื่อให้ได้มาซึ่งความยุติธรรม ดำเนินการด้วยวิธีที่สงบไม่ใช่กำลังความรุนแรง มีเงื่อนไขในการปฏิบัติ 4 ประการ (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2534 : 88)

(1) ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องไม่มีความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามอยู่ในใจ

(2) ประเด็นในการต่อสู้ต้องเป็นประเด็นที่มีเนื้อหาจริงจังและเป็นเรื่องที่ถูกต้องทำนองคลองธรรม

(3) ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องพร้อมที่จะทนทุกข์ทรมานถึงที่สุด

(4) ผู้ปฏิบัติสัตยาเคราะห์ต้องสวดภาวนาต่อพระเจ้าเพราะพระเจ้าเป็นผู้เป็นเจ้าของสิ่งจำเป็นต่อสัตยาเคราะห์

ด้วยเหตุผลที่สัตยาเคราะห์เป็นปฏิบัติการที่ต่อสู้เพื่อความยุติธรรม โดยสันติวิธีท่านมหาดมะ คานธี จึงได้นำสัตยาเคราะห์มาแก้ไขปัญหาทางการเมืองด้วยการนำสัตยาเคราะห์มาปฏิบัติแทนวิธีการที่รุนแรงในการเรียกร้องความไม่เป็นธรรม และต่อต้านรัฐบาลอังกฤษที่ใช้อำนาจอย่างไม่เป็นธรรมกับประชาชนอินเดียผู้ถูกปกครอง เช่น กรณีที่รัฐบาลอังกฤษออกกฎหมายเก็บภาษีเกลือในราคาสูงและรัฐบาลผูกขาดการทำเกลือในปี ค.ศ.1930 การออกกฎหมายเกลือในครั้งนี้สร้างความเดือดร้อนให้กับประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะคนยากจนซึ่งเป็นประชากรส่วนใหญ่ของอินเดีย

การออกกฎหมายเก็บภาษีเกลือและการที่รัฐบาลผูกขาดการทำเกลือซึ่งเป็นอาหารที่จำเป็นต่อชีวิตชาวอินเดียในครั้งนี้ เป็นสัญลักษณ์ของความอยุติธรรม ดังนั้นมหาดมะ คานธีจึงได้นำแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์มาร่วมปฏิบัติการต่อต้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมในครั้งนี้ โดยการไม่เชื่อฟังกฎหมายเกลือที่อยุติธรรมและยึดถือความจริงที่ว่าประชาชนอินเดียมีสิทธิที่จะทำเกลือบริโภคได้เอง จากนั้นมหาดมะ คานธีจึงรวบรวมผู้ร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์เป็นจำนวนมากทั้งพ่อค้า ประชาชนทั้งหญิง

และชาย ผู้นับถือศาสนาฮินดูและผู้ที่มีนับถือศาสนาอิสลามเดินทางไกลสู่ทะเลจากเมืองอาห์เมดาบาด(Ahmedabad) ไปยังเมืองทานที (Dandi)เลียบบตามชายฝั่ง การเดินทางไกลถือเป็นการชำระบาปและความผิด รวมถึงการฝึกวินัยและความอดทนของผู้ร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์ การต่อต้านกฎหมายเกลือในครั้งนี้เป็นการเรียกร้องให้คนทั้งประเทศหันมาสนใจกับปัญหาความไม่เป็นธรรม (นิโคลสัน, 2540 : 63)

หลังจากที่ผู้ร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์เดินทางมาถึงเมืองทานที รวมเวลา 24 วัน ผู้ร่วมขบวนการจึงสวดมนต์และเริ่มทำการคือแ่ง โดยการไปทำเกลือจากน้ำทะเล การคือแ่งครั้งนี้เป็นการขบถแบบสันติวิธีในระดับมหาชนทั้งประเทศ การต่อต้านกฎหมายเกลือส่งผลกระทบต่อให้มีการงดซื้อผ้าและสุราจากต่างประเทศ นักเรียน นักศึกษา และข้าราชการต่างพากันหยุดงานประท้วงรัฐบาลส่งผลให้การทำงานของรัฐบาลหยุดชะงัก ในระหว่างการเดินขบวนรัฐบาลได้ปราบปรามผู้เดินขบวนโดยการทุบตี ทำร้ายร่างกาย ยึดทรัพย์สินอีกทั้งจับกุมมหาตมะ คานธีและผู้ร่วมขบวนการประมาณแสนคน บรรดาผู้เข้าร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์ต่างได้รับความทรมานทุกข์ทรมานอย่างมาก ในที่สุดรัฐบาลจึงยอมเจรจากับมหาตมะ คานธีและจากการเจรจารัฐบาลยินยอมเปลี่ยนแปลงกฎหมายเกลือ พร้อมทั้งอนุญาตให้ประชาชนที่อยู่ใกล้กับทะเลสามารถทำนาเกลือได้ จากนั้นรัฐบาลก็ปล่อยตัวผู้ที่ถูกจับกุมและคืนทรัพย์สินที่ยึดมา

นอกจากเหตุการณ์การต่อต้านกฎหมายเกลือที่ไม่เป็นธรรมแล้ว มหาตมะ คานธียังได้นำแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์เข้าไปแก้ไขปัญหาการเก็บภาษีที่ดินที่ไม่เป็นธรรมในตำบลบาร์โดลี (Bardoli) รัฐบอมเบย์¹(Bombay) ในกรณีนี้รัฐบาลแห่งรัฐบอมเบย์ได้เพิ่มอัตราการประเมินภาษีที่ดินร้อยละ22 ซึ่งการเพิ่มภาษีของรัฐบาลในครั้งนี้กระทำโดยไม่ได้ศึกษาข้อมูลอย่างถูกต้อง ทำให้เจ้าของที่ดินคือชาวนาเดือดร้อน เพราะการจ่ายภาษีเพิ่ม (บอนคูแรนต์, 2536 : 43) ดังนั้นมหาตมะ คานธีจึงได้นำแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์เข้ามาคัดค้านกฎหมายภาษีที่เพิ่มขึ้นอย่างไม่เป็นธรรมอีกครั้ง เหตุการณ์การคัดค้านกฎหมายภาษีที่ดินครั้งนี้ ทำให้ชาวนาซึ่งเป็นเจ้าของที่ดินใหญ่ไม่มีเงินที่จะชำระภาษีตามที่รัฐบาลกำหนด จึงได้รวมตัวกันเพื่อคัดค้านกฎหมาย โดยมีผู้

¹ รัฐบอมเบย์ปัจจุบันเป็นเมืองหลวงของรัฐมหาราษฏร์และได้เปลี่ยนชื่อเป็นมุมไบ (Mumbai)

นำขบวนการคือ สาร์दार วัลลภ ปฏกุล¹(Sardar Vallabhai Patel) ภายใต้แนวคิด สัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี การคัดค้านกฎหมายเก็บภาษีที่ดินเริ่มจากการไม่ยอม เสียภาษีที่ดินตามที่รัฐบาลกำหนดและยอมให้รัฐบาลยึดที่ดินรวมทั้งไม่ต้อนรับเจ้าหน้าที่ สรรพากรที่มาเก็บภาษี จากนั้นจึงเริ่มการคือแ่งด้วยการบุกกรุกที่ดินที่รัฐบาลยึดไป โดย ชาวनाยังคงเข้าไปหว่านไถ ทำการเกษตร แม้ว่าที่ดินผืนนั้นจะถูกรัฐบาลยึดไปแล้วก็ตาม เมื่อรัฐบาลเห็นว่าประชาชน ชาวนาไม่ยอมเสียภาษีและยังทำการคือแ่งจึงได้จับกุม ชาวนาและประชาชนผู้คัดค้านก็ยอมให้จับกุมโดยดี จนกระทั่งเจ้าหน้าที่เกิดความ เบื่อหน่าย ระหว่างนี้สาร์दार วัลลภ ปฏกุลได้เริ่มเขียนจดหมายติดต่อกับรัฐบาลภายใต้ การแนะนำจากมหาตมะ คานธี พร้อมทั้งเรียกร้องให้รัฐบาลตั้งกรรมการสอบสวนการ ประเมินภาษี ขณะที่ผู้ร่วมขบวนการยังคงคัดค้านกฎหมาย ในที่สุดรัฐบาลจึงยอม ทบทวนการประเมินภาษีที่ดินอีกครั้ง และได้ข้อสรุปว่าไม่ควรมีการเพิ่มอัตราการ ประเมินภาษีที่ดินในตำบลบาร์โดลี

นอกจากการใช้สัตยาเคราะห์มาต่อต้าน คัดค้านกฎหมายที่ไม่เป็นธรรมแล้ว มหาตมะ คานธีได้นำแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์มาใช้ในการต่อต้านการถือวรรณะ ในรัฐทรวานคอร์ (Travancore) ที่นั่นพวกวรรณะพราหมณ์ผู้เคร่งครัด ได้ห้ามพวก วรรณะจัณฑาลใช้ถนนสายที่ผ่านโบสถ์ของพวกเขา เป็นเวลากว่า 10 ปีมาแล้ว

การต่อต้านการถือระบบวรรณะในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์กับ มหาตมะ คานธีคือกลุ่มนักปฏิรูประบบวรรณะ จากนั้นจึงเริ่มมีการรวบรวมสมาชิกแล้ว เดินผ่านถนนสายนี้เพื่อไปหยุดที่หน้าโบสถ์ การกระทำในครั้งนี้พวกวรรณะพราหมณ์ ไม่พอใจมาก ได้ลงมือทำร้ายร่างกาย โดยได้ทุบตีผู้ร่วมปฏิบัติการสัตยาเคราะห์ ซึ่งผู้ เข้าร่วมขบวนการสัตยาเคราะห์ก็ไม่ได้ตอบโต้ นอกจากการทำร้ายผู้ปฏิบัติการ สัตยาเคราะห์แล้วพราหมณ์ได้ขอให้กองตำรวจจับไล่ขบวนการต่อต้านวรรณะออกไป จากถนน แต่นักปฏิรูประบบวรรณะและผู้ร่วมขบวนการยังคงยืนสวดภาวนาต่อไปโดย มีการผลัดเปลี่ยนเวรกัน และไม่ยอมถอยออกจากถนนจนกว่าพราหมณ์จะยอมให้ จัณฑาลใช้ถนน เวลาผ่านไปจนกระทั่งเข้าฤดูฝน ถนนที่จัณฑาลยืนสวดภาวนาต่อต้าน การถือวรรณะเกิดน้ำท่วมแต่ผู้ปฏิบัติการสัตยาเคราะห์ นักปฏิรูปวรรณะและผู้เข้าร่วม

¹ สาร์दार วัลลภ ปฏกุล เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยคนแรกของอินเดียหลังจากได้รับ เอรราชและเป็นมือขวาของมหาตมะ คานธีในการต่อสู้เพื่อเอกราช

ขบวนการยังคงยืนหยัดยาวนาน ในขณะที่ปริมาณน้ำฝนมีปริมาณสูงขึ้นเรื่อยๆ แม้ตำรวจที่เข้ามาดูแลเหตุการณ์ยังต้องขึ้นไปควบคุมสถานการณ์ในเรือ ในระหว่างการสวดภาวนามหาตมะ คานธีได้โน้มน้าวตำรวจให้ปล่อยเครื่องกีดขวางออก ตำรวจยอมทำตามคำขอร้อง แต่ผู้เข้าร่วมขบวนการทุกคนก็ไม่ได้เดินเข้าไปในโบสถ์แม้ว่าตำรวจจะนำเครื่องกีดขวางออกแล้วก็ตาม เนื่องจากผู้ร่วมขบวนการต้องการรองานกว่าพราหมณ์จะใจอ่อนและยินยอมให้เจ้าหน้าที่ใช้ถนนร่วมกับพวกเขา

เวลาผ่านไป 16 เดือน พราหมณ์จึงยอมใจอ่อนและยอมให้เจ้าหน้าที่ใช้ถนนได้ โดยมีคำกล่าวที่ว่า “ เราไม่อาจทนต่อเสียงภาวนาที่มีต่อเราได้ เราพร้อมแล้วที่จะรับเจ้าหน้าที่ทั้งหลาย” (ชาร์ป, 2529 : 122) การปฏิบัติสัตยาเคราะห์ครั้งนี้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และมีผลทำให้การปฏิรูประบอบวรรณะของอินเดียมีความเข้มแข็งขึ้น

ความสำเร็จในการต่อสู้เพื่อความยุติธรรมทั้ง 3 กรณี โดยการนำแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีมาแก้ไขปัญหาค่าให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการแก้ไขปัญหาค่าความยุติธรรม แนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีจึงเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาค่าอย่างสันติวิธี

แนวคิดสัตยาเคราะห์นอกจากจะใช้เพื่อต่อสู้ภายในประเทศอินเดียแล้ว สัตยาเคราะห์ยังมีอิทธิพลไปถึงภายนอกประเทศอีกด้วย เช่นการมีอิทธิพลมากในการปฏิบัติการทางการเมืองของมาร์ติน ลูเธอร์ คิง โดยเขาใช้สัตยาเคราะห์ต่อสู้เพื่อสิทธิของชนผิวดำในสหรัฐอเมริกา (ชัยวัฒน์ สถาอานันท์, 2534 : 101)

ผู้วิจัยเห็นว่าแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ คือกลยุทธ์สำหรับการอธิบายปัญหาสำคัญทางปรัชญาเกี่ยวกับจุดมุ่งหมาย และวิธีการในการแสวงหาสิ่งจำเป็น กระบวนการแก้ไขปัญหาค่าความขัดแย้งทางการเมืองของอินเดีย ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีผลสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของอินเดียในยุคปัจจุบัน คำถามในการวิจัยครั้งนี้คือ สัตยาเคราะห์คืออะไร? สัตยาเคราะห์มีส่วนเกี่ยวข้องกับอหิงสาอย่างไร? สัตยาเคราะห์เกี่ยวข้องกับปรัชญาพื้นฐานในทางการเมืองว่าด้วยการต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ความดีและความเป็นธรรมในสังคมอย่างไร? สัตยาเคราะห์ให้บทเรียนอย่างไรต่อเราในแง่ทฤษฎีและปรัชญาการเมืองในการต่อสู้ของสังคมต่ออำนาจรัฐที่ไม่เป็นธรรม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เห็นกันอยู่โดยทั่วไปแม้ในประเทศไทยในปัจจุบัน

การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวความคิดสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี โดยศึกษาแนวความคิดของมหาตมะ คานธี ซึ่งเป็นพื้นฐานมาสู่ความเข้าใจสัตยาเคราะห์ในแง่จิตทางศาสนา การเมือง และแก่นของแนวคิดสัตยาเคราะห์ เพื่อให้เห็นภาพรูปธรรมของการประยุกต์ใช้สัตยาเคราะห์ในโลกความเป็นจริง การวิจัยครั้งนี้จะยกตัวอย่างกรณีศึกษาของการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธีคือ กรณีการต่อต้านกฎหมายเกลือ กรณีการคัดค้านรัฐบาลบอมเบย์ในการเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรมกับชาวนาในตำบลบาร์โดลี และกรณีการต่อต้านระบบวรรณะในรัฐทรวานคอร์ การนำสัตยาเคราะห์มาใช้ทั้งในแง่วิธีการและจุดมุ่งหมายเป็นองค์รวมของการแสวงหาสัตย์ในการต่อสู้กับอำนาจรัฐ ในกรณีดังกล่าวเป็นการชี้ให้เห็นรูปธรรมของสัตย์ การแสวงหาสัตย์และการต่อสู้เพื่อสัตย์ของนักคิดทางการเมืองที่ยิ่งใหญ่คนหนึ่งของโลกในศตวรรษที่ 20 คือ มหาตมะ คานธี

ผู้วิจัยต้องการแสดงให้เห็นว่าความยิ่งใหญ่ของนักคิดและนักปฏิบัติไม่ใช่อยู่ที่ผลของสิ่งที่เขาปฏิบัติต่อสังคมแต่เพียงอย่างเดียว แต่อยู่ในสิ่งที่เขาคิดแล้วกลายเป็นพลังทางสังคมที่ปลุกเร้าให้คนร่วมสมัยเดินตามเข้าไปสู่จุดหมายปลายทางบางอย่างด้วยความเชื่อมั่นและศรัทธา ซึ่งมีผลทำให้การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความหมายมากกว่าสิ่งที่คนอื่นเข้าใจ ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีทั้งในแง่แนวคิดและภาคปฏิบัติ

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยจะศึกษาเอกสารของบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีในการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ดังนี้

1. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง ลักษณะมนุษยนิยมในความคิดของมหาตมะ คานธี ของฉวีวรรณ เสร็จกิจ (2530) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่อง ถัทธิมนุษยนิยมที่ปรากฏในความคิดทางการเมือง ผู้วิจัยพบว่า ฉวีวรรณ ได้อธิบายวิถีทางแห่งอหิงสา วิธีการของอหิงสา การกำเนิดของสัตยาเคราะห์ เพื่อให้เข้าใจถึงวิถีทางแห่งการปฏิบัติสัตยาเคราะห์ ซึ่งเป็นหนทางแห่งการต่อสู้อย่างสันติวิธี และเพื่อความเข้าใจในหลักการของอหิงสาอันจะนำไปสู่การดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง

2. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่องอหิงสาในความคิดของมหาตมะ คานธี ของชวลี ไชยธีระพันธ์ (2522) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้คือปรัชญาบริสุทธิ์ตามความคิดของมหาตมะ คานธี ผู้วิจัยพบว่าชวลี ได้อธิบายถึงอหิงสา สัตยาเคราะห์ ความเป็นมาของอหิงสา และสัตยาเคราะห์ ทำให้ได้ทราบความเป็นมา ความหมาย รวมทั้งวิธีการใช้อหิงสาและสัตยาเคราะห์ อย่างถูกต้องเพื่อลดปัญหาของการเกิดความรุนแรงอันจะนำไปสู่ความสูญเสียต่อบุคคล สังคม ร่างกายและทรัพย์สิน

3. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต เรื่อง การพยายามแก้ไขปัญหาความขัดแย้งระหว่างฮินดูกับมุสลิมโดยมหาตมะ คานธี ของเรีอรบ เมืองมัน (2534) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้คือ แนวทางแก้ไขปัญหาของมหาตมะ คานธี ว่าด้วยเรื่องความเชื่อของคนอินเดีย หลักสัตยาเคราะห์และนโยบายภารตรภาพ ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ช่วยแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดียระหว่างผู้ที่นับถือศาสนาฮินดูและผู้ทีนับถือศาสนาอิสลามให้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน แนวคิดดังกล่าวมีผลกระทบต่อการพัฒนาของประเทศอินเดีย การใช้หลักสัตยาเคราะห์และนโยบายภารตรภาพในการพยายามแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นช่วยลดปัญหาของความขัดแย้งที่จะเกิดขึ้นตามมา

4. หนังสือเรื่อง ความคิดทางการเมืองของมหาตมะ คานธี ของชัยชนะ พิมานแมน (2530) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่องแนวทางการต่อสู้และการรวมกลุ่มทางการเมือง โดยใช้หลักอหิงสาในการต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิเสรีภาพภายใต้รัฐธรรมนูญ อหิงสามีสวนช่วยให้การเรียกร้องดำเนินไปอย่างสันติวิธี กล่าวคือ แนวทางอหิงสาเป็นแนวทางที่ไม่นิยมความรุนแรงและต้องยึดถือสัจจะควบคู่ไปด้วยจึงจะบรรลุถึงหลักอหิงสาตามข้อเรียกร้องได้ นอกจากนี้ชัยชนะยังได้อธิบายถึง

ความแตกต่างในทัศนะของมหาตมะ คานธีเกี่ยวกับหิงสาและอหิงสา กล่าวคือ หิงสาคือ การประสงคร้ายไม่ว่าจะด้านกาย วาจา ใจ เพียงแค่คิดว่าจะทำร้ายก็ถือว่าเริ่มมีหิงสาครอบงำแล้ว ส่วนความหมายของอหิงสาคือ การไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้ายทั้งกาย วาจา และใจรวมไปถึงการพูดความจริง ซึ่งอหิงสานี้เองที่เป็นรูปแบบการต่อสู้ของ สัตยาเคราะห์คือการต่อสู้ด้วยความจริง

5. หนังสือเรื่อง อหิงสาอาวุธของคนกล้า ศึกษาปฏิบัติการสัตยาเคราะห์ของ คานธี ของบอนดูแรนต์ (2536) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการปฏิบัติการสัตยาเคราะห์ของ มหาตมะ คานธีส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่องหลักการขั้นพื้นฐานของ สัตยาเคราะห์ และการใช้สัตยาเคราะห์ในการปฏิบัติทางการเมือง รวมไปถึงการวิเคราะห์ การใช้สัตยาเคราะห์ในกรณีต่างๆ ที่มหาตมะ คานธีได้ใช้ปฏิบัติจริงมาแล้วว่ามีผลต่อการลดปัญหาของการใช้กำลัง และลดปัญหาของความรุนแรงที่จะเกิดขึ้น นอกจากนี้ บอนดูแรนต์ ยังได้อธิบายถึงสัตยาเคราะห์ ในฐานะที่นำมาปฏิบัติการทางการเมืองใน ลักษณะของการเข้าไปมีส่วนร่วมต่อการตัดสินใจของรัฐ โดยใช้พลังของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ นับเป็นการใช้อำนาจที่มีของประชาชนในทางที่ถูกต้อง และในการรวมพลังของประชาชนโดยใช้หลักสัตยาเคราะห์ ก็จะไม่ก่อให้เกิดความรุนแรงในการเข้ามีส่วนร่วมในการเรียกร้องจากรัฐ

6. หนังสือเรื่อง อำนาจและยุทธวิธีไร้ความรุนแรง ของ ชาร์ป (2529) ได้ ศึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาด้านการเมือง โดยใช้วิธีที่ปราศจากความรุนแรง ส่วนที่ เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่องทฤษฎีแห่งอำนาจทางการเมืองของมหาตมะ คานธี และบทบาทของมหาตมะ คานธี ในการแก้ไขปัญหาด้านที่ปราศจากความรุนแรง กล่าวคือ มหาตมะ คานธี ได้นำสัตยาเคราะห์เข้ามาแก้ไขปัญหา เช่นกรณีการต่อต้านการถือ วรรณะในรัฐทรวานคอร์ ชาร์ป ได้อธิบายถึงวิธีการต่อต้านระบบวรรณะว่ามีการดำเนินการอย่างไร มีใครเป็นผู้ร่วมขบวนการ และผลลัพธ์ของการต่อต้านออกมาเป็นอย่างไร นอกจากนี้ชาร์ป ยังอธิบายถึงทฤษฎีอำนาจทางการเมืองของมหาตมะ คานธี ในการเข้ามามีส่วนร่วมปลดปล่อยชาวอินเดียให้เป็นเอกราชจากอังกฤษ

7. หนังสือเรื่อง มหาตมะ คานธี นักบุญผู้ยิ่งใหญ่ ของนิโคลสัน (2540) ได้อธิบายเกี่ยวกับชีวิตของมหาตมะ คานธี ตั้งแต่เยาว์วัยไปกระทั่งมรณกรรมของท่าน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึงบทบาทในการเป็นผู้นำในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้กับชาวอินเดียไม่ว่าจะเป็นปัญหาทั้งในประเทศอินเดีย หรือปัญหาของชาวอินเดียที่อาศัยอยู่ในประเทศแอฟริกาได้ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่อง บทบาทของมหาตมะ คานธีในการเป็นผู้นำการแก้ไขปัญหาค่าธรรมเนียมเก็บภาษีเกลือซึ่งเป็นปัญหาในระดับชาติ นิโคลสันได้อธิบายถึงการเดินขบวนเพื่อต่อต้านการเก็บภาษีเกลือที่ไม่เป็นธรรม การต่อต้านรัฐบาลโดยการถือประท้วงในการทำเกลือเพื่อบริโภคเอง เนื่องจากเกลือเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคนอินเดียและสามารถทำบริโภคเองได้ รวมไปถึงการอธิบายแนวคิดทางด้านศาสนาและการเมืองของท่านมหาตมะ คานธี

8. หนังสือเรื่อง คำตอบอยู่ที่หมู่บ้าน ของมหาตมะ คานธี (2524) ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยในครั้งนี้ว่าด้วยโครงสร้างพื้นฐานความเชื่อในหลักอหิงสา ในรูปแบบของศาสนา การเมือง เศรษฐกิจและสังคม มหาตมะ คานธีได้อธิบายว่าท่านต้องการเสนอหลักอหิงสาอันเป็นอุดมคติทางนามธรรมมาสู่สิ่งที่เป็นรูปธรรมทั้งในรูปแบบทางศาสนา การเมือง เศรษฐกิจและสังคม ท่านกล่าวว่าสิ่งที่เราจะเข้าใจสิ่งเหล่านี้ได้จำเป็นต้องเข้าใจทัศนคติ ความคิด ความเชื่อ ความมีอยู่ของพระเจ้า เนื่องจากรูปธรรมย่อมสะท้อนมาจากนามธรรมซึ่งประกอบด้วยทัศนคติ ความคิด ความเชื่อในความมีอยู่ของพระเจ้า

9. หนังสือเรื่อง มหาตมะ คานธี ของกรุณา กุศลาสัย (ม.ป.ป.) ได้อธิบายเกี่ยวกับชีวประวัติ เหตุการณ์สำคัญของท่านมหาตมะ คานธี ตั้งแต่กำเนิดกระทั่งการมรณกรรมของท่าน นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง อุดมคติ แนวคิดของมหาตมะ คานธีในด้านต่างๆ เช่น วาทะคานธี ทฤษฎีของคานธี ลัทธิความเชื่อทางศาสนา เป็นต้น ส่วนที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยครั้งนี้ว่าด้วยเรื่องเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นตลอดชีวิตของมหาตมะ คานธี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาแนวคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีในการแก้ไขปัญหา
ทางการเมืองและสังคมด้วยสันติวิธี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

ได้องค์ความรู้และความเข้าใจแนวคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี
ในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองและสังคมด้วยสันติวิธี

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาว่าด้วยแนวคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีใน
การแก้ไขปัญหาการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมด้วยหลักสัตยาเคราะห์ ทั้งในเชิงทฤษฎี
และเชิงปฏิบัติด้วยสันติวิธี

เนื้อหาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีจะเป็นการอธิบายเกี่ยวกับรากฐานความ
คิดสัตยาเคราะห์ และในส่วนที่เป็นเชิงปฏิบัติการสัตยาเคราะห์จะเป็นการเขียนพรรณนา
ถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในประเทศอินเดีย ซึ่งท่านมหาตมะ คานธีได้ทดลองนำหลัก
ปฏิบัติการสัตยาเคราะห์มาใช้กับเหตุการณ์เหล่านั้น ซึ่งแต่ละเหตุการณ์จะมีวิธีที่แตกต่าง
กันออกไปขึ้นอยู่กับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น ท่านได้อธิบายว่าสัตยาเคราะห์คือ
อะไร มีวิธีการปฏิบัติอย่างไร และมีผลได้อย่างไร พร้อมทั้งให้คำแนะนำการใช้หลัก
สัตยาเคราะห์เพื่อการต่อสู้อย่างสันติวิธี นอกจากนี้ผู้วิจัยอาศัยผลงานและเอกสาร
ของบุคคลอื่นที่นำความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีไปใช้แก้ไขปัญหาด้วย
สันติวิธีเป็นส่วนประกอบ

2. การศึกษาแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธีผู้วิจัยจะมุ่งประเด็น
สำคัญของการวิจัยดังนี้

2.1 แนวความคิดแง่ปรัชญาศาสนาและปรัชญาการเมืองของมหาตมะ คานธี

2.2 แนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี

2.3 การประยุกต์ใช้แนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี ในการแก้ไขปัญหาทางการเมืองและสังคมด้วยสันติวิธี

ระเบียบวิธีการวิจัย

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการวิจัยเอกสาร โดยศึกษาค้นคว้าสาระสำคัญของ สัตยาเคราะห์ทั้งในภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติจากผลงานหรือเอกสาร 2 ประเภท ดังนี้

1.1 ผลงานหลัก คือสารนิพนธ์เรื่อง The Story of My Experiments with Truth (1983) ซึ่งเป็นผลงานพากย์ภาษาอังกฤษที่มหาตมะ คานธีบันทึกจากประสบการณ์ตรงของตนเองและ Selections from Gandhi ซึ่งเป็นผลงานที่รวบรวมวาทกรรมสำคัญของมหาตมะ คานธี โดยบรรณาธิการ โบส (Bose, 1968)

1.2 ผลงานรอง คือ ผลงานเสริมทั้งพากย์ไทย และไพรัชพากย์ที่ผู้ชำนาญ ด้านการตีพิมพ์ นำเสนอเนื้อหาเชิงวิเคราะห์ อรรถาธิบายและตีความสัตยาเคราะห์ใน รูปของหนังสือ วิทยานิพนธ์และบทความเชิงวิชาการ เช่น ทำทนายทางเลือก : ความรุนแรงและการไม่ใช้ความรุนแรง โดย ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (2534) เป็นต้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยสำรวจและเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าวข้างต้นและผลงาน เอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสัตยาเคราะห์เพื่อศึกษาแนวคิด หลักการ วิธีการ แผนงานการประยุกต์ใช้และกิจกรรมภายใต้รูปแบบและเนื้อหาของสัตยาเคราะห์ ตามทัศนะของมหาตมะ คานธี

2. การวิเคราะห์ ตีความข้อมูลและบทสรุป

หลังจากรวบรวมและศึกษาข้อมูลตามข้อ 2 แล้ว ผู้วิจัยจึงวิเคราะห์ข้อมูลและตีความตามหลักตีความหรือถอดรหัส โดยมีจุดเน้นทั้งแนวคิดหรือทฤษฎี และภาคปฏิบัติคือโลกแห่งความเป็นจริง ประเด็นเรื่องแรกได้แก่ แนวคิด หลักการและวิธีการในระดับความคิดคือ มโนกรรมเท่านั้น ส่วนประเด็นหลังได้แก่ วิธีการ แผนงานและกิจกรรมในระดับปฏิบัติการที่เกิดขึ้นจริง มีอยู่จริงในระดับประสบการณ์ (สังเกต หรือพิสูจน์ได้) จากนั้นผู้วิจัยจึงสรุปผลการศึกษาตามหลักอุปนัยวิธี แล้วเสนอผลการวิจัยตามลำดับดังนี้

บทที่ 1 บทนำ กล่าวถึงปัญหาและความเป็นมาของปัญหา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยขอบเขตของการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย นิยามศัพท์เฉพาะ

บทที่ 2 อินทราธรรม : ปฐมฐานแห่งปรัชญาศาสนา สังคม และการเมือง ตามทัศนะของมหาตมะ คานธี ผู้วิจัยต้องการอธิบายถึงความคิดทางด้านปรัชญาศาสนาและปรัชญาการเมืองของมหาตมะ คานธี จุดประสงค์เพื่อชี้ให้เห็นถึงอิทธิพลของศาสนาและการเมืองที่มีผลต่อแนวคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ คานธี รวมถึงการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและการเมือง ซึ่งมหาตมะ คานธีได้กล่าวว่าเป็นสิ่งที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้

บทที่ 3 มหาตมะ คานธีกับสัตยาเคราะห์ตามหลักอหิงสธรรม ในบทนี้ผู้วิจัยต้องการอธิบายรากฐานความคิดของสัตยาเคราะห์ ซึ่งประกอบไปด้วย สัจจะ อหิงสา และสัตยาเคราะห์ จุดประสงค์เพื่อให้เข้าใจความหมาย รากฐานความคิดของสัตยาเคราะห์ ส่วนคุณสมบัติของนักสัตยาเคราะห์เป็นการอธิบายการปฏิบัติตนภายใต้เงื่อนไขของสัตยาเคราะห์

บทที่ 4 มหาตมะ คานธีกับการประยุกต์ใช้หลักสัตยาเคราะห์เพื่อแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธี ในบทนี้ผู้วิจัยยกตัวอย่างกรณีการนำสัตยาเคราะห์มาปฏิบัติเพื่อใช้แก้ปัญหาโดยยกตัวอย่างปัญหา 3 กรณี คือ

1. กรณีการต่อต้านกฎหมายเกลือ
2. กรณีการคัดค้านรัฐบาลแห่งรัฐบอมเบย์ในการเก็บภาษีที่ไม่เป็นธรรมกับชาวนาในตำบลบาร์โคดี
3. กรณีการต่อต้านระบอบวรรณะในรัฐทรวานคอร์

จุดประสงค์ในการยกตัวอย่างกรณีทั้ง 3 นี้ ผู้วิจัยต้องการชี้ให้เห็นถึงความสำคัญในการนำสัตยาเคราะห์มาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาไม่ว่าปัญหานั้นจะเป็นเพียงแค่ปัญหาระบบบรรณ หรือปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับตำบลที่บาร์โคลิไปจนถึงปัญหาภาคีเกลือซึ่งเป็นปัญหาระดับชาติ โดยที่การนำสัตยาเคราะห์มาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาทั้ง 3 กรณีเป็นไปอย่างสันติวิธี

บทที่ 5 บทสรุปและเสนอแนะ หลังจากผู้วิจัยได้อธิบาย วิเคราะห์และตีความแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ของมหาตมะ กานธีในการแก้ไขปัญหาด้วยสันติวิธีแล้ว ผู้วิจัยจึงสรุปว่ามหาตมะ กานธี ได้เสนอแนวความคิดเรื่องสัตยาเคราะห์ขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยสันติวิธี

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. สัตย์ (Satya) หมายถึง สัจจะหรือความจริง (Truth) ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์ของอำนาจและเหตุผลของความมีอยู่ทั้งหมด สัตยะมาจากคำว่าสัต ในภาษาสันสกฤต หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ เทียงแท้ถาวร มีความถูกต้องและเป็นสิ่งแท้จริง ซึ่งคุณสมบัตินี้ก็คือพระผู้เป็นเจ้าตามทัศนะของศาสนาฮินดู ดังนั้นสัตยะ สัจจะ ความจริงจึงเป็นคำที่ใช้แทนกันได้และมีความหมายคือพระผู้เป็นเจ้า ในปรัชญาฮินดูคำว่า พรหมัน พรมาตมัน หรือ พรพรม เป็นอีกชื่อหนึ่งที่ใช้กล่าวถึงพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งในปรัชญาฮินดูเชื่อว่าพระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและเป็นจุดหมายสูงสุดของพวกเขา

2. ความยุติธรรม (Justice) หมายถึงหลักเกณฑ์ที่มีความเที่ยงธรรมและมีความถูกต้องในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับบุคคลและบุคคลกับรัฐ ทางด้านสังคม การเมืองและเศรษฐกิจเพื่อสร้างความเท่าเทียมกันหรือเป็นผลมาจากรูปแบบการปกครองโดยอาศัยรัฐเป็นเครื่องมือ

3. สัตยาเคราะห์ (Satyagraha) หมายถึง พลังแห่งความจริงและการยึดถือสัจจะ รวมไปถึงการไม่เชื่อฟังต่อกฎหมายที่เห็นว่าไม่มีความถูกต้องหรือไม่มีความยุติธรรม การปฏิเสธความร่วมมือกับรัฐ เช่น การไม่ยอมเสียภาษีให้กับรัฐ แต่หลักการสำคัญของสัตยาเคราะห์ต้องไม่มีการใช้กำลังทางร่างกาย

4. อหิงสา (Ahimsa) หรือ (Non-Violence) หมายถึง การละเว้นจากการฆ่า หรือการไม่ทำร้ายและการไม่ทำอันตรายต่อผู้อื่นไม่ว่าจะด้วยกาย วาจา หรือใจ อหิงสาเป็นการหลุดพ้นจากการประสกร้ายต่อผู้อื่นหรือสิ่งมีชีวิตทั้งในด้านความคิด คำพูด และการกระทำ อหิงสายังหมายความว่ารวมไปถึงความรักอย่างไม่มีขอบเขตและสามารถที่จะทนรับความทุกข์ได้เช่นกัน